

Julián barát jubilál

Irta: Kodolányi János

Az idén karácsonykor lesz *hétyszáz esztendeje*, hogy egy dominikánus barát, *Julián*, visszaérkezett Budára, a királyi udvarba arról az útról, amelyet *Nagymagyarországra* tett. Ez az évforduló alkalomul szolgál arra, hogy *a fanatikus, hitéért életét kockáztató szerzetest ünnepeljük*, emlékéit megörökítsük. Ezt Julián mindenképpen meg is érdemli. Utazása nem volt egyszerű térítő út, — több volt annál: *a magyarság sorsának, kettősségének és magányának szimbóluma*.

Őseink két ízben hasonlottak meg a honfoglalás előtt úgy, hogy a törzsek szétszakadására vezetett a nézeteltérés. Az egyik akkor volt, amikor a kazár birodalomból kiválva s a hozzájuk csatlakozott kazár — kabard — törzssel egyesülve Nyugat felé indultak, a másik pedig az *etelközi* besenyőtámadás idején. Ugyilátszik, mindkét esetben a magyarságnak éppen a finnugor törzsei váltak le a nagy néptömből. Tán az volt ennek az oka, hogy nem forrottak össze eléggé a türk törzsekkel? Nem asszimilálták eléggé a türk törzsi rendszer életformáját? Talán a nyelvét sem tették eléggé magukévá? Valószínű, hogy az eléggé laza törzsi szervezet éppen a finnugor törzsek némelyikét nem kötötte elég szorosan a közösségbe, az meg majdnem bizonyos, hogy *még a honfoglalás idején is két nyelvű nép voltunk*. A törzsek neveiből megállapítható, hogy bár a finnugor magyar törzs volt a vezető csoport s ez adta az egész törzsszövetség nevét és vezető férfait is, éppen ez volt kisebbségben a türk, vagy törökös törzsek mellett.

Az első szétváláskor a kintmaradt törzsek a Kaukázus felé vonulhattak, a *Kubán* és *Terek* folyó, meg a *Don* torkolata mellé. Az ott elterülő széles szteppéken legeltették tovább barmaikat s hol egyik, hol másik nomád törzsszövetséghez csatlakozva, vagy néha maguk maradvá izzék »barantáikat«, azaz *rablóportyázásaikat*.

A második alkalommal viszont a kintmaradt törzsek Észak felé vonulhattak, vissza az eredeti tartózkodási helyre, a *Volga*. — akkor *Etilnek* neveztek — s a *Káma* vidékére, a *Jaik* — azaz *Ural* — folyó környékén ma is élő rokonai közelébe. Ezt a területet nevezték *Nagy*, azaz *régi, öreg Magyarország*nak, míg az előbbi törzseket, mint *Don-lü-magyariakat*, azaz a *Don* torkolatánál élőkét emlegetik krónikáink. *Julián a Volga-mentieket kereste fel és találta meg*.

Az elszakadásokat a magyarság szadokon át nem felejtette el. A honfoglalás után még sokáig *köveket küldtek egymáshoz* s hírt adtak ezek is, azok is hollétükről, életük folyásáról. Az itteniek »*Csoba magyarainak*« neveztek a *kaukázusiakat* és *donmellékieket*, mondván, hogy *Csoba* nevezetű vezérük bírta rá őket az ottmaradásra. (*Csoba* annyit jelent, mint »ostoba«. Jellemző a kintmaradtak elhatározásának megítélésére!) A mordvinoknál ma is van egy népszokás, amely érdekesen világít rá a Nyugatra költözött magyarsággal való érzelmi kapcsolatukra. Évenként egyszer *minden házból egy tállal többet tesznek az asztalra*, mellé kést, kanalat helyeznek. *Ez a táll és ezek az eszközök a család szaktárgyainak szólnak*...

Később a köveket elmaradtak, hírt már alig hallottak egymásról, noha

feltételezhetjük, hogy még sokáig szálltak a mondák és kósza üzenetek keletről nyugatra. Az Árpádok alatt mindig szoros kapcsolata volt a magyarságnak Kelettel, főképp a kis orosz fejedelemségek révén, melyekkel hol harcban, hol rokonságban állottunk. És így, noha közvetlen érintkezésünk többé sem a Don és Kubán vidéki, sem az Etil-melléki magyarsággal nem volt, a kerülőúton szerzett, bizonyára elferdített értesülések és a magyarságban — mint minden törökös népben — *erősen izzó történelmi emlékezés* a régen elszakadt szájakat nem engedték teljesen feledésbe merülni.

II. Endre király idejében támadt néhány domonkosrendű szerzetesnek az a gondolata, hogy a *Nagymagyarországban rekedt pogány törzseket a keresztény hitre kellene téríteni*. A domonkosok specialistái voltak a nomád szteppenépek térítésének. Mind tudtak kunul, oroszul, bolgáru. Ele-tüket gyakran évekig tartó vándorlásban éltek, prédikálva és keresztelve, gyóntatva. Nem valószínű, hogy valami tudatos nemzeti érzés hajtotta volna őket. A középkorban a nagy katolikus közösség gondolata hevítette az embereket s nem az emberiséget részekre tagoló nemzeti eszme. De éppen mert a magyarságban igen erős történelmi tudat élt — különösen akkoriban — a lelkes szerzetesek nyilván nemcsak egy-két pogány törzs megtérítését tervezték, hanem hangsúlyozottan egy-két magyar törzs megtérítését is! Fájhatott szívüknök, hogy míg mi a Duna-Tisza közén megtaláltuk az egyedül üdvözítő igaz hitet, ők, a Volga mentén, a pogányság sötéttségében tévelyegnek.

Igy indult el négy szerzetes Keletre, hogy felkutassa a kintmaradt magyarokat, megkereszeleje őket s így érdemeket szerezzen magának a túlvilági életben. Három évi fáradságos bolyongás után azonban *csak egy érte el a magyarok lakóhelyét*. Ottó, de már ő sem léphetett véreink földjére. Találkozott egy odavalósi magyarral s tőle megtudva, hogy helyes nyomon jár, visszafordult, attól félvén, hogy ott vész, mint három társa és vele együtt elvész az utazás sikere is.

Hazaérkezvén, *elmondta tapasztalatait rendtársainak, de már csak egy hétig élt ő is*. A szörnyű megpróbáltatások és fáradaimok megtörték. Nem térhetett vissza többé szerzetestársával a Volga vidékére. Helyette *négy másik dominikánus vállalkozott a lelkesítő feladatra*. Ekkor még élt *Endre király* s az ő és fia, *IV. Béla* támogatásával útnak is eredtek. Előbb azonban *pogány módra öltöztek, megnevezették hajukat és szakállukat*. Konstantinápolyban szálltak hajóra s egy hónapig tartó hajózással átkeltek a Fekete tengeren. A Kercsi-szoros kaukázusi oldalán, Tamán félszigeténél kötöttek ki s onnét gyalog vágtak neki a szteppéknek.

El lehet gondolni, micsoda utazás volt ez! Mindenféle harcias, pogány és mohamedán népek és végtelen szteppék. Hónapokig vártak egy-egy karavánra, hogy hozzácsatlakozzanak. Így inkább biztonságban volt az életük. Akkor már *félelmetes hatalom volt a mongolság*. A hozzácsatlakozott középázsiai török törzsek állandóan betöréssel fenyegették a volgáninnyi területeket. Egyszer már meg is mutatták a foguk fehérít, amikor a Don vidékén, a Kalka folyónál, tönkreverték a kunokat. Ekkoriban már

másodszor közeledtek a Volgához. Ilyen körülmények között utazott a négy barát, — közöttük *Julián* és *Gerhard* is, — szűkreszabott élelemmel, szomjazva, éjszakánként szinte megfagyva, lerongyolódva, egyre Északra, a Volga folyása felé.

Hosszadalmas lenne elmondani, miként közeledtek céljukhoz, *miként akarták eladni két társukat rabszolgának*, hogy az árukon tovább mehessenek, mint maradt végül *Julián kettesben Gerharrdal* s mint érték el a volgai *Bulgáriát*, Bulgár városát. Gerhard akkor már nem bírta a fáradaimokat, de Julián nem hagyta el. Cipelte magával, amíg tudta. Ve-gül egy mohamedán háznál Gerhard meghúnyt az Urbán. Julián eltemette s egy hodsához csatlakozva ment tovább. Azután az Etilnél, azaz Volgánál, a bolgárok között *egy asszonnyal találkozott, aki Nagymagyarországból való volt*. Az ő útbaigazítása szerint el is jutott a keresett földre.

Lehetetlen meghatottság nélkül olvasni a *szükszavú jelentést, amely egy vatikáni kódexben maradt az utókorra*, lehetetlen szorongva nem kutatnunk a szűkmarkú latin mondatok között. Hogy fogadták az ottani magyarok Juliánt, hogy *vitték faluról-falura*, hogy látták vendégül, hogy kérdezősködtek tőle nyugati rokonai életéről. A jelentés szépíti a dolgot, azt mondja, hogy bár pogányok voltak, *nem imádtak bálványokat*. Kiemeli jó módjukat, sok barmukról és lovukról, katonai erényeikről beszél. *Ebben már felesillan a fajtabéli szeretete*, bár sok szürön ment keresztül. És abban is, hogy a magyarok *nem akarták őt elereszteni*, kapacitáltak, maradjon közöttük, hajlandók felvenni a keresztiséget. Képzeliük el a rongyos, szakállas, hosszúhajú barátot, amint lesoványodva és elcsigázva a szenvedésektől, túlvilági örömben égő szemmel járja a kis falvakat, összegyűjti az embereket és *beszél nekik a nyugati magyarokról*, prédikál Jézusról és hívja őket az üdvözülésre. Képzeliük el a nagy legelő-kön, a Volga roppant erdei között a kicsiny táborokat, a lelkendező embereket, akik *ámulva ébrednek rá, hogy megértik ezt a nyugatról jött szelíd idegent*, bárha nem egészen úgy ejti a szavakat, mint ők, s használ ismeretlen szokat és formulákat is.

1236 karácsonyára érkezett vissza Julián, a szudáli fejedelemségen és Halieson át Budára. Innét még Rómába ment, hogy jelentést tegyen útról. De nemcsak örömhírt hozott, hanem *félelmes üzenetet is*. Mert a szudáli fejedelem, Jurij udvarában *egy tatár kémert tartottak fogva*, aki magyarul, oroszul, kúnul, németül és arabul beszélt s Batu kán levelét hozta magával. *Ezt a levelet a fejedelem Juliánnak adta, hogy vigye el Béla királynak*. Mint tudjuk, a levél előhírnöke volt a szörnyű tatárdúlásnak.

Idehaza pedig lázas tervezgetés kezdődött. *Ekkor eszmélhetett rá Béla*

a telepítés első hatalmas gondolatára. Megtéríteni a volgai magyarokat, összeköttetést létesíteni velük s a fenyegető tatárvesz ellen esetleg bevándoroltatni őket a Duna-Tisza közén lévő nagy pusztaságokra! Igazi Árpád-gondolat! És méltó egy nagy középkori fejedelemhez! El is határozták, hogy *Julián azonnal visszaindul több szerzetes társaságában* s ezúttal nem Konstantinápoly, hanem Szudál felé, a rövidebb, szárazföldi úton.

Abban az időben a volgai magyarok szövetségben voltak a tatárokkal. Mire azonban Julián egy év múlva elindult, a szövetséget ádáz ellenségeskedés váltotta fel. *Erdemes lenne ennek okain elgondolkozni*. Tán éppen a nyugati magyarsággal létrejött kapcsolat okozta a jóviszony megszakadását? Tán magában a magyarságban is ellentétek támadtak a felveendő kereszténység miatt? Tény, hogy Julián már akkor sem találta volna őket a régi békeességben és virágzásban, ha közben a szudáli fejedelem meg nem rémül a gondolatától, hogy *őt a keleti és nyugati magyarok közrefoghatják* s el nem fogja Juliánt, — mert a tatárok rá-törték a magyarságra, feldúlták, elpusztították őket, a velük rokonszenvező törzseket seregükbe sorozták s így *végetvetettek Nagy-Magyarországnak, a volgai Bulgáriával együtt*. Béla nagy terve összeomlott. *A telepítést azután a kunokkal kellett megvalósítania*...

Julián volt az első, *aki a nagy magyar álmot, a honfoglalás előtti haza felkutatására életet és hitet áldozott*. Őse volt ő mindazoknak a magyar utazóknak, akik később bejárták Keletet, hogy rokonainkat megkeressék. *Ő volt az első, akiben a magyar társatlanság tudatossá vált*. Ő futott először a távoli pásztortüzek után, amelyek megbabonázták Körösi Csoma Sándort, Vámbéryt, Teleki Sámuel, Zichy Jenőt, Reguly Antalt, Munkácsi Bernátot, Stein Aurélt, Ligeti Lajost és még annyi más, ő volt az első, akinek lelkéből később kivirágzott a magyar nyelvutató s az őstörténet sok kiváló szelleme. *A társatlan magyarság első lépését a messzibe zuhant testvérek felé ő tette meg*.

Illik, hogy ünnepeljük és igaz áhítattal s megrendüléssel gondoljunk reá. *Az is illenék, ha hozzá és az akkori időkhez méltó emléket állítanánk Juliánnak*, a tervezett s bizony szégyenes, művészi szempontból is gyenge, Julián hősiességét valami *langyos érzélgősségbe* fullasztó mű helyett. *Igazi, monumentális művet*, legalább olyan szépet, mint amelyet Baja emel szülötte, az ugyancsak világokat bejárt Jelky András emlékére.

Hatalmas szobrának ott kellene állania valahol a budai Dunaparton, hogy a Duna örök hullámai görgessenek álmaik Kelet felé, a Volga szteppéire, ahonnét jöttünk s ahová ő a testvérekért visszavándorolt...

Elvira Popesco magyar darabban

Elvira Popesco, a francia színpad népszerű színésznője, Louis Verneuil, a híres vígjátékíró felesége több év óta csak a férje darabjaiban lépett fel. Az idén két idegen darabban vállal fontos szerepet: az egyik az új Bourdet-vígjáték, amely a párizsi Michodiére-színházban kerül októberben bemutatásra, a másik pedig magyar darab, *Biró Lajos és Lengyel Menyhért* »A cárnő« című színműve. A magyar darabot *most vásárolták*

meg Elvira Popesco számára. Francianyelvű átdolgozását már megkezdte egy fiatal író, de a példányt át fogja nézni a művésznő férje, Louis Verneuil is, aki már elvállalta ezt a feladatot. A darabot némileg *megváltoztatják*, hogy Popesconak alkalma legyen sokszor méltatott humorát is megcsillogtatni.

Biró Lajos és Lengyel Menyhért színjátéka a *Theatre de Paris* színpadán kerül a francia közönség elé.